

Česká zemědělská univerzita v Praze
Institut vzdělávání a poradenství

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2019

Kristýna Klásková

Česká zemědělská univerzita v Praze

Institut vzdělávání a poradenství

Katedra Poradenství v odborném vzdělávání

Strukturované učení u žáků s autistickými rysy

Bakalářská práce

Autor: Kristýna Klásková

Vedoucí práce: prof. PhDr. Beáta Krahulcová, CSc.

2019

**Česká zemědělská univerzita v Praze
Institut vzdělávání a poradenství**

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Autorka práce:	Kristýna Klásková
Studijní program:	Specializace v pedagogice
Obor:	Poradenství v odborném vzdělávání
Vedoucí práce:	prof. PhDr. Beáta Krahulcová, CSc.
Garantující pracoviště:	Katedra pedagogiky
Jazyk práce:	Čeština
Název práce:	Strukturované učení u žáků s autistickými rysy
Název anglicky:	Structured learning in pupils with autistic features
Cíle práce:	Cílem bakalářské práce na téma Strukturované učení u žáků s autistickými rysy je popis strukturovaného učení pro žáky s poruchou autistického spektra. Dále pak popsat poruchy autistického spektra (autistické rysy) a jejich rozdělení dle MKN-10. Cílem je charakterizovat vhodné metody a přístupy, jak s těmito žáky pracovat a zmírnit důsledky jejich autistické poruchy. Přidanou hodnotu práce pak bude mít konkrétní případ žáka s poruchou autistického spektra a následné doporučení pro poradce a rodiče, jak s takovým jedincem pracovat. Závěr bakalářské práce obsahuje seznam nejznámějších organizací a sdružení, které pomáhají lidem s poruchou autistického spektra.
Metodika:	Autistické rysy u žáků významně ovlivňují proces i výsledky učení, vyžadují úpravu školního prostředí i specifické přístupy a metody pedagogické práce. První část bakalářské práce podává obecné informace o strukturovaném učení a poruchách autistického spektra. V této části bylo využito především odborné literatury o autismu. Druhá část praktická, byla vytvořena na základě pozorování žáka s poruchou autistického spektra a jeho chování. Praktická část dále obsahuje rady pro poradce a rodiče, jak s žáky s autismem co nejlépe pracovat a jakým způsobem jim vytvořit podmínky, které by jim umožnily žít život, co nejméně odlišný od jejich vrstevníků.

Doporučený rozsah práce: Dle pokynů pro psaní bakalářských prací.

Klíčová slova: PAS, porucha autistického spektra, strukturované učení, žáci

Doporučené zdroje informací:

1. ČADILOVÁ, Věra a Zuzana ŽAMPACHOVÁ. Strukturované učení: vzdělávání dětí s autismem a jinými vývojovými poruchami. Praha: Portál, 2008. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 978-80-7367-475-5.
2. HRDLIČKA, Michal a Vladimír KOMÁREK, ed. Dětský autismus: přehled současných poznatků. 2., dopl. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0686-6.
3. RICHMAN, Shira. Výchova dětí s autismem: aplikovaná behaviorální analýza. Vydání třetí. Praha: Portál, 2015. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 978-80-262-0984-3.
4. THOROVÁ, Kateřina. Poruchy autistického spektra. Rozšířené a přepracované vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0768-9.
5. VILÁŠKOVÁ, Dagmar. Strukturované učení pro žáky s autismem: (s přihlédnutím k postižení zraku a mentální retardaci). Praha: Septima, 2006. ISBN 80-721-6233-0.

Předběžný termín obhajoby: 2018/19 LS – IVP

Elektronicky schváleno: 5. 3. 2019
Ing. Karel Němejc, Ph.D.
Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno: 5. 3. 2019
Ing. Karel Němejc, Ph.D.
Pověřený ředitel

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma:

Strukturované učení u žáků s autistickými rysy

vypracovala samostatně a citovala jsem všechny informační zdroje, které jsem v práci použila a které jsem rovněž uvedla na konci práce v seznamu použitých zdrojů.

Jsem si vědoma, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, především ustanovení § 35 odst. 3 tohoto zákona, tj. o užití tohoto díla.

Jsem si vědoma, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím s jejím zveřejněním dle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to i bez ohledu na výsledek její obhajoby.

Jsem si vědoma, že moje bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitní databázi a bude veřejně přístupná k nahlédnutí.

Svým podpisem rovněž prohlašuji, že elektronická verze práce je totožná s verzí tištěnou a že s údaji uvedenými v práci bylo nakládáno v souvislosti s GDPR.

V ..... dne .....

.....
(podpis autora práce)

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní prof. PhDr. Beátě Krahulcové, CSc. za odborné vedení a poskytnuté rady a konzultaci při zpracování bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat své rodině za jejich trpělivost a pomoc, kterou mi poskytli při psaní bakalářské práce.

Abstrakt

Tématem mé bakalářské práce je Strukturované učení u žáků s autistickými rysy. Práce se věnuje popisu teoretických informací o žácích základní školy s poruchou autistického spektra, kteří bývají často ze strany školy nepochopení a mnohdy se setkávají s různými problémy. Teoretická část je věnována strukturovanému učení, které podává teoretické poznatky o tom, jak by vzdělávání dětí s autismem mělo probíhat, a dále poruchám autistického spektra a jejich následnému rozdělení, aby bylo zřetelné, co je pro jednotlivé poruchy autistického spektra typické, a jak se obvykle projevují. V praktické části je obsažen postup komplexního psychologického vyšetření, kdy by klinický psycholog měl být schopen určit, zda dítě trpí nějakou poruchou autistického spektra, a následuje konkrétní diagnostika dítěte s autistickými rysy a jeho začlenění do třídního kolektivu a práce s ním. Poté praktická část obsahuje cenné rady pro rodiče a poradce, jak pracovat s dětmi s PAS, a organizace, které těmto lidem pomáhají.

Klíčová slova

PAS, porucha autistického spektra, strukturované učení, žáci

Abstract

The bachelor thesis is focused on theme Structured learning of pupils with autistic features. The thesis contains the description of theoretical information about elementary school pupils with autistic spectrum disorders, who are often misunderstood by the school and who often encounter various problems. Content of theoretical part is structured learning, that provides theoretical knowledge how children with autism should be educated, knowledge of autistic spectrum disorders and their distribution as well, to define typical features of autistic spectrum disorders and their common symptoms. The practical part contains the procedure of complex psychological examination, in which a clinical psychologist should be able to determine whether the child suffers from a disorder of the autistic spectrum and then it follows a specific diagnosis of a child with autistic features and its inclusion into the classroom and working with him. The practical part incorporates valuable advice for parents and counselors about principles of work with ASD children and information about organizations which help them as well.

Key words

ASD, autistic spectrum disorder, pupils, structured learning

Obsah

Úvod.....	1
1 Cíl a metodika	3
2 Strukturované učení a charakteristika PAS.....	4
2.1 Strukturované učení	4
2.1.1 Základní pravidla (metody strukturovaného učení)	5
2.2 Charakteristika PAS	8
2.2.1 Farmakoterapie.....	10
2.3 Historie autismu ve světě.....	10
2.4 Historie autismu v České republice	11
2.5 Dítě s PAS na základní škole.....	12
2.6 Edukačně hodnotící profil osob s PAS	13
3 Členění poruch autistického spektra	17
3.1 Členění podle adaptability	17
3.1.1 Autismus nízko funkční	17
3.1.2 Autismus středně funkční.....	17
3.1.3 Autismus vysoce funkční	17
3.2 Členění podle MKN – 10.....	18
3.2.1 Dětský (časný) autismus.....	19
3.2.2 Atypický autismus.....	19
3.2.3 Rettův syndrom	19
3.2.4 Jiná dezintegrační porucha v dětství	20
3.2.5 Hyperaktivní porucha sdružená s mentální retardací a stereotypními pohyby ..	20
3.2.6 Aspergerův syndrom	21
4 Dítě s PAS.....	23
4.1 Diagnóza.....	23
4.1.1 S-B test IV. revize	25

4.2	Životní příběh dítěte s PAS	25
4.2.1	Doporučení	28
5	Doporučení pro práci s lidmi s PAS	29
5.1	Doporučení pro poradce pracující s dětmi s PAS.....	29
5.2	Doporučení pro rodiče dětí s PAS	32
6	Organizace pomáhající lidem s PAS.....	39
	Závěr.....	42
	Seznam použitých zdrojů	43
	Knižní zdroje	43
	Internetové zdroje	45
	Seznam tabulek a obrázků.....	46
	Seznam tabulek.....	46
	Seznam obrázků.....	46

Úvod

Tématem mé bakalářské práce je Strukturované učení u žáků s autistickými rysy. Ve své práci zmiňuji také jednotlivé metody strukturovaného učení, které jsou důležité pro speciální pedagogy, kteří s dětmi s poruchou PAS pracují. Jelikož každé dítě je jedinečné a neexistují dva stejní jedinci, musí se k těmto dětem přistupovat individuálně a musí být zvoleny ty nejlepší individuální metody strukturovaného učení, které mohou dětem pomoci a usnadnit jim jejich život s poruchou autistického spektra. Popisuji zde charakteristiku PAS, kdy k této poruše dochází a jak se vlastně takový jedinec pozná. Pro takto „odlišné“ děti je především důležité, aby rodiče vyhledali včasnou odbornou pomoc a u dítěte byl specifikován autistický rys.

Pro dítě s autismem je značně důležité mít ve své blízkosti člověka, který ho dobře zná, a který umí ostatním vysvětlit, co dítě svým chováním vyjadřuje. Jedním z hlavních ukazatelů PAS je určitá uzavřenost, kterou se tento syndrom projevuje. Lidé, u kterých již byla diagnostikována porucha autistického spektra, mají těžké příznaky, které se projevují ve špatné komunikaci, sociálních vztazích a odlišnostech v chování. Je tedy nutné si uvědomit, že autismus je vážná a nevyléčitelná porucha. Autismus není na první pohled viditelný a bohužel neexistují žádná vyšetření ze vzorků krve nebo moči, ze kterého by se dala tato porucha prokázat nebo vyloučit. Dále ve své práci popisuji historii autismu, kdy poprvé bylo slovo autismus použito a jaké byly rozdíly a znalosti o autismu ve světě a u nás v České republice.

Hlavním bodem mé bakalářské práce je charakteristika dítěte s PAS na základní škole. Při zahájení povinné školní docházky bývá již diagnóza poruchy autistického spektra stanovena. Někdy se ovšem stane, že takové dítě se teprve pozná na nižším stupni základní školy a tím ze začátku dochází k určitým problémům mezi žákem a učitelem či jedincem a jeho spolužáky. Velká část práce je zaměřena na profil dítěte na základní škole, jehož věk je 8 – 15 let. Pomocí strukturovaného učení si dítě osvojuje edukačně hodnotící profil, který je pro běžné žáky samozřejmostí. K tomu, aby si žák s PAS osvojil jednotlivé schopnosti a dovednosti je velmi důležitá kvalifikace učitele či asistenta, který je dítěti k dispozici.

Další část práce je věnována druhům poruch autistického spektra, kdy je důležité si uvědomit, že stupeň adaptability je u každého jedince jiný a velmi individuální. Následné rozdělení autistických rysů vychází z Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN-10), kterou vydala Světová zdravotnická organizace (WHO).

V závěru mé práce je popisováno dítě z mého okolí s poruchou autistického spektra a kroky psychologického vyšetření, které vedly u tohoto dítěte k diagnóze autismu. Poslední část bakalářské práce představuje praktické rady pro rodiče a poradce, kteří pracují s dětmi s poruchou autistického spektra.

1 Cíl a metodika

Cílem bakalářské práce na téma Strukturované učení u žáků s autistickými rysy je popis strukturovaného učení pro žáky základních škol s poruchou autistického spektra. Popsat poruchy autistického spektra (autistické rysy) a jejich rozdělení dle MKN-10. Cílem je charakterizovat vhodné metody a přístupy, jak s těmito dětmi pracovat a zmírnit jejich autistické poruchy. Přidanou hodnotu práce pak bude mít konkrétní případ dítěte s poruchou autistického spektra a následné doporučení pro poradce a rodiče, jak s takovým jedincem pracovat. Závěr bakalářské práce obsahuje seznam nejznámějších organizací a sdružení, které pomáhají lidem s poruchou autistického spektra.

Autistické rysy u žáků základních škol významně ovlivňují proces i výsledky učení, vyžadují úpravu školního prostředí i specifické přístupy a metody pedagogické práce. První část bakalářské práce podává obecné informace o strukturovaném učení a poruchách autistického spektra. V této části bylo využito především odborné literatury o autismu. Druhá část praktická, byla vytvořena na základě pozorování dítěte s poruchou autistického spektra a jeho chování. Praktická část dále obsahuje rady pro poradce a rodiče, jak s dětmi s autismem co nejlépe pracovat a jakým způsobem jim vytvořit podmínky, které by jim umožnily život, co nejméně odlišný od jejich vrstevníků.

TEORETICKÁ ČÁST

2 Strukturované učení a charakteristika PAS

2.1 Strukturované učení

„Strukturované učení klade důraz na využití individuálních schopností, nácvik samostatnosti a sebeobsluhy, využívá metod alternativní komunikace a vyzdvihuje nutnost spolupráce s rodinou. Mezi další priority patří nácvik sociálních dovedností a pracovního chování. Metodika je maximálně přizpůsobena specifikům poruchy, využívá silných schopností, kterými tyto děti obvykle disponují. Patří sem vizuální vnímání, mechanická paměť i speciální zájmy. Proces učení se opírá o principy kognitivně-behaviorální terapie. Strukturované učení teoreticky vychází z Lovaasovy intervenční terapie a vzdělávacích programů, které jsou propagovány v rámci TEACHH programu.“ (Vilášková, 2006, s. 10)

Strukturování učiva je ve většině případů zpracováno jednotlivým žákům přímo podle jejich potřeb. Pro tento druh učiva je nastaven systém práce zleva doprava a shora dolů, který vychází z naší kulturní tradice a bývá uplatněn při většině činností člověka. Pokud lidé, u kterých byl diagnostikován autismus, dokáží tuto činnost zvládnout a pochopit, mají větší šanci osamostatnit se, samostatně se rozhodovat a mohou se stát téměř nezávislími na svém okolí. Jelikož se každé dítě při poruchách autistického spektra vyvíjí odlišně, je mu učení a individuální vzdělávací plán vytvořen přímo na míru. Na zhotovení učebního plánu, který se používá ve speciálních třídách, se musí podílet rodiče, psycholog i škola. Při práci s autistickými osobami je nutné dodržovat základní pravidla: přiměřenost, postupovat po krocích, zpevňovat a modelovat. Dalšími prioritami je nacvičování sociálních dovedností a chování. Metodika pracuje a využívá silné schopnosti, které tyto děti většinou mají. Může se jednat o vizuální vnímání, mechanickou paměť a zvláštní zájmy. (Čadilová, Žampachová, 2008, s. 29, 75-85; Hrdlička, Komárek, 2014, s. 174)

„K dosažení cílů intervence využijeme jako prostředek metodiku strukturovaného učení, která v sobě zahrnuje jak respektování vývojové úrovně a stanovení priorit, tak i nastavení přiměřené interakce mezi rodičem, respektive pedagogem a dítětem.“ (Čadilová, Žampachová, 2008, s. 26)

Zvláštnosti a základní myšlenky strukturovaného učení:

- **Fyzická struktura** – zahrnuje například umístění nábytku a pracovních pomůcek v místnosti tak, aby byly nápomocny dítěti při výuce a zlepšily jeho orientaci. (Hrdlička, Komárek, 2014, s. 174)
- **Vizuální podoba** – zmírňuje nedostatky v oblasti paměti, komunikace a abstraktních schopností. K tomu se využívají například písemné pokyny, kreslená schémata, barevné kódy a piktogramy. Tyto vizuální pomůcky napomáhají dítěti v pořadí, postupu řešení různých činností nebo mohou napovědět, kde je daný předmět umístěn a k čemu slouží. Díky vizuální podpoře má dítě pocit větší jistoty a může být samostatnější. (Hrdlička, Komárek, 2014, s. 174)
- **Zajištění předvídatelnosti a vizualizace času** – k tomu se používají různé druhy denních a pracovních režimů. Tím se dítěti ulehčuje nácvik komunikace, zbavuje se strachu a úzkosti a zlepšuje se tím jeho schopnost přizpůsobit se okolí. (Hrdlička, Komárek, 2014, s. 174)
- **Individuální přístup** – jelikož je autismus u každého dítěte odlišný, je i práce s každým jedincem velice individuální a musí se přizpůsobit věku a deficitu dítěte. (Hrdlička, Komárek, 2014, s. 175)
- **Dokumentace a zaznamenávání údajů** – velký důraz se přikládá pečlivému a detailnímu zaznamenávání. Tyto údaje se následně zapisují do speciálních záznamových archů, do kterých se vyznačuje například četnost nenucené komunikace, splnění či nesplnění daných úkolů, nebo problémové chování. (Hrdlička, Komárek, 2014, s. 175)

2.1.1 Základní pravidla (metody strukturovaného učení)

Tyto metody je možné charakterizovat jako speciálně-pedagogický přístup, neboli plánovaný postup k dosažení cíle, kterým je úspěšný rozvoj dítěte. Obecně používané metody učení se mohou u dětí s poruchou autistického spektra používat jen částečně, protože jsou zaměřeny pouze na řešení dílčích problémů. Každému dítěti s PAS je nutno metody přizpůsobit individuálně. Speciální pedagogové nemohou pracovat pouze s popisovanými metodami, ale musí využívat i metody z oborů, které se problematikou dětí s PAS také zabývají

(logopedi, fyzioterapeuti, psychologové, psychiatři). Blíže popsané metody se navzájem prolínají a různě doplňují. (Čadilová, Žampachová, 2008, s. 75-76)

Metoda přiměřenosti je základní a nejdůležitější metoda při intervenci u dětí s poruchou autistického spektra. Musí být respektovány a voleny takové přístupy, které odpovídají míře postižení dítěte, i jeho možnostem a potřebám. Určitý nácvik není možno začít dříve, než dítě dosáhne věku, ve kterém by určitou činnost již mělo zvládat (pití z hrnku). (Čadilová, Žampachová, 2008, s. 76)

Metoda postupných kroků je velice používaná, jde o postupný nácvik jednotlivých kroků při plnění úkolů, které jsou předem vytyčeny. Pedagog, který využívá tuto metodu práce, si musí vypracovat plán, jak má postupovat. Jednotlivými kroky si přesně stanoví cíl, kterého potřebuje dosáhnout, přičemž samozřejmě musí přihlížet k vývojové úrovni konkrétního dítěte. Předností této metody je snadné vyhodnocení úspěšných reakcí dítěte. (Čadilová, Žampachová, 2008, s. 77)

Metoda zpevňování se využívá k upevňování již nabytých dovedností. S přihlédnutím k možnostem dítěte by měl pedagog využít zpevňování jako přirozené pokračování určité činnosti. Každé dítě může vyžadovat jiné podněty zpevňování, například nějakou sladkost, jiné pochvalu. Pedagog by měl tyto podněty vzájemně kombinovat a zjistit jejich účinnost v různých situacích. (Čadilová, Žampachová, 2008, s. 78)

Metoda modelování se používá především k získávání nových dovedností, kdy již pedagog ví, že chování, kterého potřebuje dosáhnout, bylo v počátcích nácviku pro dítě špatně dosažitelné. Přesto, že pedagog zatím neví, jak má určitou činnost dítě naučit, musí nácvik přizpůsobit aktuální situaci. Metoda modelování by se měla využívat současně s metodou zpevňování. Hlavním cílem modelování je, aby se dítě postupně dostalo k tomu, že bude při nácviku určité činnosti úspěšné. (Čadilová, Žampachová, 2008, s. 79-80)

Metoda nápovědy a vedení se nejvíce používá při učení, kdy je nutné pomoci dětem zvládnout nové úkoly. Při této metodě se hojně využívá aktivní pomoc pedagoga dítěti. Jako nápovědu je možno použít například obrázek, zvuk, gesto, oční kontakt a slovo. Pokud je daná nápověda využita ve správné chvíli, dítě snadněji zvládne daný úkol. Pedagog by měl ovšem nápovědy využívat jen v omezené míře, aby tím nesnížil samostatnost dítěte. Naopak bez nápovědy může být plnění úkolů trvale neúspěšné. Při nácviku je však důležité postupně nápovědu snižovat. (Čadilová, Žampachová, 2008, s. 80-81)

Metodu vytváření pravidel můžeme použít pro ten typ dětí s PAS, které činnosti rády opakují. Většinou ji nelze použít u dětí, které preferují změny. Tato metoda je využívána hlavně tehdy, jestliže se požaduje, aby dítě dodržovalo pravidelné postupy při plnění různých úkolů. Přiměřená podoba používaných pravidel vede k větší samostatnosti dítěte, které pak dokáže do již zvládnutých činností lépe zařadit drobné změny a narušit tím určitý stereotyp. (Čadilová, Žampachová, 2008, s. 81)

Metoda instrukce poskytuje pomoc dítěti v podobě určitých pokynů. Může se jednat o verbální, neverbální nebo vizualizované. Tyto pokyny by měly dítěti dát náповědu, jak daný úkol splnit. Pokyny se mohou různě kombinovat tak, aby náповěda byla pro dítě srozumitelná. Tyto kombinace by se však neměly libovolně měnit, jejich pravidelnost zajišťuje účinnost v porozumění. (Čadilová, Žampachová, 2008, s. 81-82)

Metodu vysvětlování je možno použít pouze u dětí, se kterými je možno se domluvit (slovem). Proto při práci s dětmi s PAS je tato metoda značně omezena. Jestliže je tedy tato metoda využita, je potřeba užívat taková slova, věty, kterým dítě rozumí a chápe je. Mluvené slovo je možno doplnit také vizuálně. Například ve formě psaného slova, obrázku, barevného odlišení. (Čadilová, Žampachová, 2008, s. 82-83)

Metoda demonstrace se používá tak, že pedagog názorně předvede dítěti danou činnost a dítě podle jeho náповědy tuto činnost provede. Pokud je dítě nesoustředěné, měl by pedagog tuto činnost několikrát zopakovat. Během demonstrace by dítě mělo danou činnost pouze sledovat. Pokud však dítě i po několika opakováních úkol neplní, může se využít k úspěšnému nácviku úkolů například metoda náповědy. (Čadilová, Žampachová, 2008, s. 83)

Metodu napodobování lze použít pouze u dětí, které se ji v určité situaci naučí. Poměrně jednodušší je nápodoba motorická, která souvisí s celkovou motorickou schopností dítěte. Naopak napodobování sociálních situací je dost obtížné a dítě mu většinou neporozumí. Pokud dokáže být dítě aktivní při určitých podnětech, je to dobrý základ správného využití metody nápodoby. (Čadilová, Žampachová, 2008, s. 83)

Metoda povzbuzování spočívá v tom, že pedagog dítě podporuje různými činnostmi, které v dítěti vyvolávají kladnou reakci. Způsob podporování by měl být odpovídající a úměrný věku dítěte. Málokdy se stává, že by tato metoda byla používaná samostatně, obvykle se používá v kombinaci s jinými metodami. Tato metoda by měla být ze strany pedagoga taková, aby nedošlo k nátlaku, který v dítěti může zapříčinit stres nebo úzkost. (Čadilová, Žampachová, 2008, s. 84)

Metoda ignorace je nejvíce využívána při problémovém chování. Používá se také v případě, kdy se dítě dožaduje pozornosti pedagoga, který je přesvědčen, že jeho pomoc již není potřeba, protože dítě konkrétní činnost zvládne samo. Pokud by však dítě požadovanou podporu získalo svým chováním (vztek, křik), mohlo by se stát, že některé již získané dovednosti a znalosti ztratí. Používání metody ignorace musí být velice důsledné. Svou nedůsledností by se v dítěti mohlo upevnit i jeho nežádoucí chování. (Čadilová, Žampachová, 2008, s. 84-85)

2.2 Charakteristika PAS

Zkratka PAS označuje poruchy autistického spektra. K této poruše dochází v důsledku vrozeného postižení mozkových funkcí, které jsou důležité při komunikaci, myšlení a sociální interakci. Při tomto postižení dochází k narušení zdravého vývoje dítěte. Takový jedinec se liší od svých vrstevníků pomalejším vývojem, špatně s nimi navazuje kontakt a straní se okolí. Autismus je tedy právem považován za jednu z nejtěžších poruch mentálního vývoje dítěte.

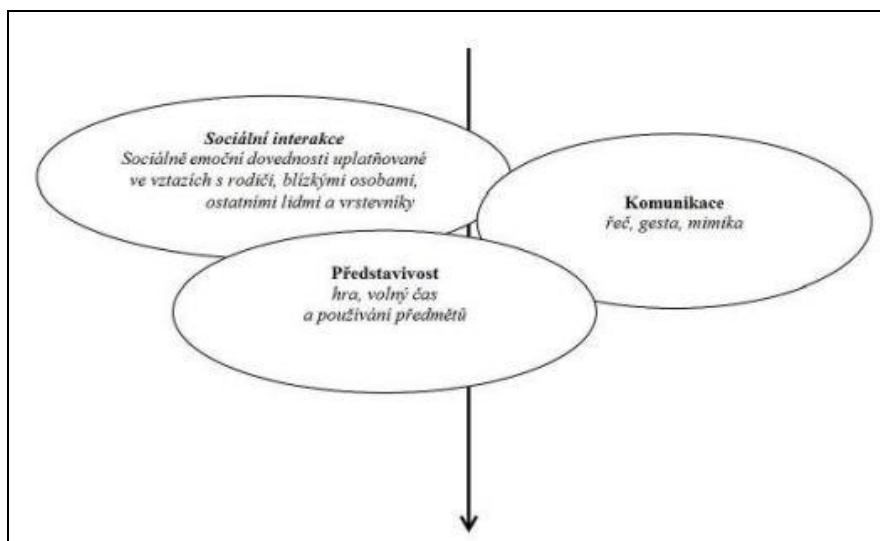
Jako první si určité odlišnosti svého dítěte většinou všimnou rodiče, kteří zaregistrují, že jejich dítě v daném věku nezvládá činnosti, jež ostatní děti stejného věku ovládají. Rodiče si například uvědomí, že jejich dítě téměř nereaguje na jméno, rychle se u něho střídají nálady, má omezenou slovní zásobu, nebo naopak velmi brzy mluví jako dospělí. *„Lidé s autismem žijí ve světě, kterému nerozumí, nebo mu rozumí jen s obtížemi, ve světě, který je nechápe, nebo chápe jen s obtížemi.“* (Vilášková, 2006, s. 4) Děti s PAS hledají únik od toho, co je pro ně nesrozumitelné a z čeho mají strach. Bezpečí hledají ve svých rituálech a v opakování činností. Chtějí mít u sebe například stále stejné věci, vyžadují chodit na stejná místa a naopak se brání zkusit nové jídlo, oblečení, nebo vejít do nového obchodu. Dítě s autismem potřebuje ve své blízkosti mít člověka, který ho dobře zná a který umí ostatním vysvětlit, co dítě svým chováním vyjadřuje. Většinou se jedná o rodiče.

Podle mezinárodních studií se autismus vyskytuje třikrát více u chlapců, než u dívek, přičemž důvod tohoto rozdílu není dosud znám. (Beyer, Gammeltoft, 2006, s. 17; Richman, 2015, s. 7; Thorová, 2016, s. 63-90)

Jedním z hlavních ukazatelů PAS je určitá uzavřenost, kterou se syndrom projevuje. Lidé s diagnostikovaným PAS mají těžké příznaky, které se projevují ve špatné komunikaci, sociálních vztazích a odlišnostech v chování. Je tedy nutné si uvědomit, že autismus je vážná a nevléčitelná porucha.

Autismus je ve většině případů celoživotní a traumatizující postižení, které závažným způsobem ovlivňuje život jak postiženému, tak i jeho nejbližšímu okolí. Autismus není na první pohled viditelný, neexistují žádná vyšetření ze vzorků krve nebo moči, kterými by se dal prokázat nebo vyloučit. O autismu se hovoří také jako o behaviorálním syndromu, tj. je definován i diagnostikován na úrovni chování. Každý jedinec s autismem je jedinečný, neexistuje na světě shodný člověk s touto diagnózou. Autistické chování se může s přibývajícím věkem měnit, faktorem je například způsob vzdělávání dítěte, přístup okolí a vztahy v rodině. V současné době při rozšířené informovanosti o PAS již většina odborníků dokáže rozeznat závažnější formy autismu. V České republice se při stanovení diagnózy PAS vychází z Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN – 10). (Howlin, 2005, s. 13; Richman, 2015, s. 7-8; Straussová, Knotková, 2011, s. 13; Šporclová, 2018, s. 16, 28, 35)

Obrázek č. 1: Triáda postížených oblastí vývoje a poruch autistického spektra

Zdroj: Thorová (2016, s. 60)

2.2.1 Farmakoterapie

Autismus se projevuje zvláštnostmi v chování, ale ne každé „jiné“ chování je potřeba tlumit léky. Studie uvádí, že větší část lidí s autismem v průběhu života užívá psychotropní léky. Dosud nebyla nalezena žádná účinná léčba proti hlavním příznakům autismu (narušení řeči a komunikace, sociální izolace a zvláštní zájmy atd.). Důvodem nasazení farmakoterapie může být obvykle narušené chování, například agresivita, rituály, stereotypie a poruchy spánku. Při zvažování, zda začít dávat dítěti tlumící léky, by měla být brána na zřetel celková situace rodiny. Jsou i případy, kdy rodiče raději snáší i velmi problémové chování svého dítěte, než aby mu začali podávat léky. Nejen, že dítě může ohrožovat sebe i ostatní, ale toto vyhýbání se lékům může mít zásadní dopad i na fungování celé rodiny. (Hrdlička, Komárek, 2014, s. 162-163; Šporclová, 2018, s. 22-23)

2.3 Historie autismu ve světě

„Pojem autismus byl definován a upřesňován až ve 20. století, kdy se jednoduché názory na jedince duševně zvláštní rozšiřovaly a podrobnými studii klasifikovali. Autismus – uzavření do sebe, byl v r. 1911 použit švýcarským psychiatrem k označení výrazného příznaku u nemocí schizofrenie.“ (Novotný, Vocilka, 1994, s. 8)

Pojem autismus poprvé použil v roce 1911 Eugene Bleuer. Několik desetiletí trvalo, než vědci přišli na to, že autismus a schizofrenie mají odlišné příznaky. Původ slova autismus má své kořeny v řečtině ze slova autos, což v překladu znamená sám, nebo samota. Lidé s autismem žili už dříve, například v době Hippokrata byly považovány za svaté děti, ve středověku naopak za posedlé ďáblem. Později byli za viníky autismu považováni rodiče a okolí jejich dětí vnímalo jako nevychované.

V roce 1943 dětský psychiatr Leo Kanner oddělil autismus od schizofrenie. V polovině 50. let 20. století se objevovaly další práce zabývající se dětmi s touto poruchou. Jedním z autorů byl Victor Lotter. Jeho práce měly ale řadu závažných nedostatků, například nesprávně stanovil diagnostická kritéria. O něco lepší byly práce od britské psychiatričky Mildred Creak. Jako nejlepší se ukázaly práce od Leo Kanner, který si vedl přesné záznamy a sledoval postižené dlouhou dobu, některé i 20 let. Dle jeho zjištění měly nejhorší výsledky nemluvící děti. V 70. letech 20. století se objevila řada nových prací z genetiky, elektrofyziologie, neuropatologie a zobrazovacích metod. Na základě těchto

prací je nyní dětský autismus pokládán za časnou neuro-vývojovou poruchu. (Howlin, 2005, s. 22-23; Hrdlička, Komárek, 2014, s. 11-14; Šporclová, 2018, s. 11; Thorová, 2016, s. 32)

2.4 Historie autismu v České republice

V České republice byla do roku 1989 informovanost o autismu téměř minimální. Jednou z prvních osob v naší republice, která se o rozšíření povědomí o autismu zasloužila, byla psychiatrička Růžena Nesnídalová, která v roce 1973 vydala knihu s názvem Extrémní osamělost. Kniha se opírala o diagnostická kritéria Kannerova časného dětského autismu a byla určena pro odbornou veřejnost. Později si získala i své příznivce mezi laiky. Teprve po Sametové revoluci vznikla u nás v roce 1990 sekce s názvem Sdružení na pomoc mentálně postiženým Autistik. Hlavní osobností byla Miroslava Jelínková, která překládala odbornou zahraniční literaturu. V roce 1994 se společnost Autistik osamostatnila jako nezávislé občanské sdružení, v němž byli především rodiče lidí s autismem a odborníci různého zaměření, které tato problematika zajímala. Významně se zasloužila především o rozšíření informací o autismu mezi rodiče i odbornou veřejnost, začali se organizovat přednášky, praktické výcviky pro rodiče i odborníky a podařilo se navázat kontakty s celou řadou významných odborníků z celého světa. Začaly se vydávat informace o autismu, ve kterých byly publikovány zejména překlady prací zahraničních autorů. V tomto období se na těchto překladech i na práci ve společnosti Autistik podílela Věra Novotná.

V roce 1993 se podařilo výzkumnému ústavu pedagogickému v Praze realizovat důležitý projekt, který vznikl ve spolupráci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a občanského sdružení Autistik. Speciální pedagog Miroslav Vocilka dostal za úkol zmapovat tehdejší situaci v oblasti výchovy a vzdělání dětí trpících autismem. Na základě jím zjištěných informací a především požadavků rodičů byla ve školním roce 1993/1994 založena třída pro žáky s autismem, která byla zřízena při tehdejší pomocné škole v Chotouňské ulici v Praze 10. Však již o rok dříve vznikla při pomocné škole v Rooseveltově ulici v Praze 6 speciální třída, ve které byly také děti s diagnózou autismu. I když se v dnešní době mohou zdát publikace Miroslava Vocilky již zastaralé, ve své době sehrály významnou roli. Následně rostl počet speciálních tříd pro děti s autismem po celé republice. Bylo však nutné tyto třídy také materiálně vybavit, finanční podporu poskytla nadace Dětský mozek v rámci projektu

Autismus. Současně se zakládáním speciálních tříd vznikla nutnost více a kvalitně proškolení speciální pedagogy, kteří do té doby měli převážně jen teoretické znalosti týkající se práce s autisty. První výcvik speciálních pedagogů proběhl v roce 1997 během jednoleté stáže v Budapešti. Zejména pro praxi ve třídách s autistickými žáky měla tato stáž obrovský význam, došlo k navázání kontaktů se zahraničními kolegy, které probíhají dodnes. Druhá polovina 90. let přinesla sdružení Autistik spolupráci s klinikou dětské neurologie a II. Lékařské fakulty Univerzity Karlovy a Fakultní nemocnicí v Motole, tím se otevřela nová etapa péče o klienty s autismem. Vzhledem ke zvyšujícímu se počtu dětí, jimž byl diagnostikován autismus, vznikla potřeba založit organizaci, ve které by byli jak rodiče, tak odborníci, a která by hájila zájmy lidí s autismem. Tato organizace by řešila problematiku lidí s autismem komplexně a současně propojila celou republiku. V roce 2000 byla tedy založena společnost APLA (Asociace pomáhající lidem s autismem), zakladateli byli PhDr. Kateřina Thorová, Mgr. Zuzana Žampachová a Mgr. Martin Polenský. Funkcí této organizace je zajistit lidem s autismem takový život, aby mohli pracovat a vzdělávat se v běžném prostředí. Hlavním cílem organizace byla osvěta v problematice autismu, vzdělávání odborníků a rodičů a pořádání různých konferencí. Od roku 2002 začaly vznikat i regionální organizace, mezi prvními byla APLA Jižní Morava a APLA Praha. V roce 2003 se APLA změnila na Národní ústav pro autismus (NAUTIS). V současné době je NAUTIS členem mezinárodní organizace Autism-Europe. (Čadilová, Žampachová, 2008, s. 20-24)

2.5 Dítě s PAS na základní škole

U většiny dětí při zahájení povinné školní docházky je diagnóza poruchy autistického spektra již stanovena. Důležitá je informovanost pedagogického sboru, vedení školy, poradenského pracoviště i rodiny. Žáci převážně navštěvují běžnou třídu s asistentem, někteří speciální třídy pro autisty. Během školní docházky může nastat řada problémů, například problémové chování žáka či nezájem chodit do školy a podřizovat se pravidlům. Asistent žáka se má podílet na přímé práci s dítětem, například při učení sebeobslužných dovedností, vztahů k vrstevníkům, organizování volného času apod. Má pomáhat při zajištění kontaktů mezi rodinou žáka a poradenským pracovištěm. Sám se musí neustále vzdělávat.

Rodiče žáka v mladším školním věku 6 – 11 let mají největší obavy z malého počtu odborníků na škole, kteří se věnují PAS, a nejisté budoucnosti jejich dětí. Starší školní věk je obdobím puberty, které je velmi složité pro děti, rodiče i pedagogy. Dospívající autisté se musí vypořádat s různými situacemi (tělesné změny, psychické změny, jiné chování dřívějších kamarádů). Reakce autistů jsou velmi nevyzpytatelné, u některých jedinců dojde během puberty ke zlepšení, u jiných naopak ke zhoršení symptomů autismu a nárůstu problémového chování. V tomto období se také zvyšuje riziko depresí.

V naší republice je vzdělávání žáků s poruchou autistického spektra zakotveno v zákoně číslo 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání. (Čadilová, Žampachová, 2008, s. 275-276, 280; Šporclová, 2018, s. 97-98)

2.6 Edukačně hodnotící profil osob s PAS

Edukačně hodnotící profily osob s PAS v České republice vznikly jako projekt v Institutu pedagogicko-psychologického poradenství. K nim byly vytvořeny metodické materiály, které se zaměřují na dvě skupiny osob s PAS. První skupinou je Edukačně hodnotící profil dítěte s PAS (0 – 7 let), druhou je Edukačně hodnotící profil žáka s PAS (8 – 15 let). Metodický plán napomáhá speciálním pedagogům s pomocí podkladů hodnotit vývojové úrovně dětí s PAS, díky čemuž může speciální pedagog následně vytvořit fungující edukační (vzdělávací) plán. Edukačně hodnotící profil osob s poruchou autistického spektra je určen hlavně pro žáky s vysoce funkčním autismem, Aspergerovým syndromem, či jinou pervazivní vývojovou poruchou.

Nejdůležitější věcí při sestavování edukačně hodnotícího profilu je určení vývojových fází v jednotlivých sférách. *„Edukačně hodnotící profil nelze považovat za testový materiál. Byl vytvořen týmem autorů na základě osobních zkušeností a s využitím zahraničních testovacích materiálů. Výhodou je, že k jeho zpracování není třeba žádných standardizovaných pomůcek, avšak pro věkovou skupinu 8–15 let jsou vytvořeny pracovní listy a sada pomůcek, které usnadní pedagogům práci v zadávání jednotlivých úkolů EHP.“* (Čadilová, Žampachová, 2008, s. 112) Pokud se budou dodržovat základní hodnotící kritéria, která mají pracovníci uvedena v manuálech, nemělo by docházet ke zkreslení informací o dítěti a naopak materiál může sloužit dítěti jako průvodce v průběhu celého výchovně-vzdělávacího procesu. Škála hodnocení edukačně hodnotícího profilu se skládá z následujících: splnil – naznačil – nesplnil.

Bakalářská práce je zaměřena na profil dítěte na základní škole, proto se následující část věnuje popisu edukačně hodnotícího profilu 8 – 15 let. Edukačně hodnotící profil se zaměřuje na sociální dovednosti, emoce, řeč a jazykovou komunikaci, paměť, pohybově koordinační dovednosti, grafomotoriku, sociálně praktické dovednosti, početní myšlení, abstraktně vizuální myšlení a vědomosti. (Čadilová, Žampachová, 2008, s. 127-128; Čadilová, Žampachová 2015, s. 6)

- **Sociální dovednosti** - Především ve školním věku začíná u dítěte socializační vývoj, dítě se začíná začleňovat do kolektivu. Rozvoj individuálně specifických rysů osobnosti dítěte závisí ve středním školním věku nejvíce na rodině a také na působení dětského kolektivu. Doba školní docházky je pro dítě důležitou přípravou na jeho pozdější postavení v profesi, i v kolektivu.
- **Emoce** - Každý člověk má různé city, které má spojeny například s lidmi, různými předměty nebo situacemi. Tyto city něco vyjadřují, jsou s něčím spojeny a něco je vyvolalo. Se vstupem do školy začínají u každého jedince narůstat emoce. Začíná se zvyšovat schopnost různé emoce od sebe rozlišovat, například strach, smutek, vinu a hrdost.
- **Řeč a jazyková komunikace** - Při zahájení školní docházky by měl být vývoj řeči téměř ukončen. Projev žáka by měl být takový, aby vyhovoval požadavkům odpovídajícím jeho věku. V dalším vývoji dochází u dítěte jen k nárůstu slovní zásoby a ke zlepšení způsobu komunikace. Jazykové schopnosti dítěte se do té doby rozvíjejí především podle toho, zda vyrůstal více mezi dospělými, nebo i v dětském kolektivu. Tyto schopnosti souvisí i s myšlením dítěte. S rozvojem osobnosti dítěte i jeho novými sociálními zkušenostmi se ve středním školním věku výrazně odděluje způsob komunikace dětské skupiny, jejímž je členem. Dítě si v této době dobře uvědomuje, že takto může mluvit pouze se svými vrstevníky, ale už tak nemůže mluvit doma a hlavně ne ve škole. Komunikace mezi žákem a učitelem má svá přesná pravidla. Ve škole je učitel ten, kdo tato pravidla určuje, v domácím prostředí to může být i dítě.
- **Pohybově koordinační dovednosti** - Motorický vývoj dítěte souvisí s celkovým rozvojem osobnosti. Důležité je spojení motorických dovedností s dalšími oblastmi vzdělání, jako je například tělesná, výtvarná a hudební výchova, geometrie a psaní.

- **Grafomotorika** - Dalším důležitým profilem je schopnost psaní, na kterém se podílí nejrůznější funkce, například vnímání, motorika, řeč, tzn. zapojení více smyslů současně. Rozvoj grafické stránky řeči je důležitou součástí výuky ve školách. Další oblastí grafomotoriky je například rýsování a zhotovování náčrtků. I tuto oblast EHP zohledňuje.
- **Paměť** - S rozvojem řeči se začíná i neobyčejně rychle rozvíjet paměť. K největšímu nárůstu dochází 6. – 10. rokem dítěte. Po desátém roce je tento nárůst již pomalejší. Paměť se dělí z různých hledisek. V EHP (Edukačně-hodnotící profil) 8 – 15 let je to sluchová, verbální a zrakově prostorová. Ty jsou velmi důležité pro získávání školních dovedností a úspěchů.
- **Sociálně praktické dovednosti** - Zvládnutí základních sociálně praktických dovedností je důležitým prvkem k samostatnosti a nezávislosti každého člověka. Na jejich rozvoji se podílejí znalosti z běžných každodenních situací. Žák formuluje svou osobnost rozvojem pracovních návyků, svých schopností a dovedností, učí se práci správně zorganizovat, pečuje o své zdraví a dodržuje základy hygieny.
- **Početní myšlení** - Porozumění číselnému pojmu je v mladším školním věku vázáno na konkrétní představu. Žák potřebuje, aby počítané věci byly stejné, nebo si byly hodně podobné. Početní myšlení se nejvíce rozvíjí při hodinách matematiky, kde se pro žáka vytváří důležité předpoklady do budoucna. Žákům se rozvíjí individuální schopnosti, jejich paměť, představivost a logické myšlení.
- **Abstraktně vizuální myšlení** - Většina lidí s autismem mívá dobré vizuální myšlení, vnímání i paměť. Naopak mohou mít problémy s řečí a komunikací. Proto je nutno toto zohlednit a zařadit takové úkoly, které nesouvisí s verbálními schopnostmi a porozuměním řeči a naopak vychází z dobré vizuální představivosti.

- **Vědomosti** – Vědomosti označují představy a pojmy, které si žák dokázal osvojit. Plní důležitou úlohu v životě při řešení problémů, poznávání okolního života, jeho hodnocení a praktickém působení. Žákovy vědomosti ve větší míře odpovídají tomu, jak mu jsou zprostředkovány při vyučování a čtení knih. „*Rozlišování vědomostí souvisí rovněž se zájmy žáka, s jeho komunikačními dovednostmi, sociálním prostředím, ve kterém vyrůstal, apod.*“ (Čadilová, Žampachová, 2008, s. 127) (Čadilová, Žampachová, 2008, s. 123-127)

Pro vysvětlení získaného vývojového profilu ve věkové kategorii 8 – 15 let hraje důležitou roli kvalifikace učitele. V této kategorii již neplatí, že může být examínátorem každý, kdo má k dítěti blízký vztah. V některých oblastech je přínosné, aby dítě hodnotili rodiče, jindy je naopak lepší hodnocení učitele. To znamená, že hodnocení podle EHP 8 – 15 bývá týmovou prací a bez spolupráce odborníka s rodiči není zaručena přesnost a správnost hodnocení. Za důležité je považováno počáteční seznámení s manuálem EHP. Délka provádění hodnocení není předem určena, odvíjí se od schopností žáka soustředit se, spolupracovat a závisí také na chování žáka a zkušenostech examínátora. (Čadilová, Žampachová, 2008, s. 123-128; Čadilová, Žampachová 2015, s. 6)

3 Členění poruch autistického spektra

3.1 Členění podle adaptability

Autismus se podle funkčnosti dělí do tří skupin: autismus nízko funkční, středně a vysoce funkční. Důležité je si uvědomit, že stupeň adaptability je u každého jedince jiný a velmi individuální.

3.1.1 Autismus nízko funkční

Postižení jsou velmi uzavření a neradi navazují sociální vztahy, mají problémy s řečí a vyjadřováním (v řeči jsou patrné znaky echolálie). Nevládají složitější aktivity, mají nezájem o společenské hry a soutěže, nechápu pravidla. Nízko funkční autisté mají rádi opakující se činnosti, může u nich docházet k agresi a sebepoškozování. Negativně přijímají něco nového, obvykle jsou fixováni na jednu osobu. Tito autisté se často řadí do pásma těžké mentální retardace. Lidé s nízko funkčním autismem mají větší problém v interakci a komunikaci, proto jejich vzdělávání probíhá obvykle ve speciálních školách nebo ústavech, kde se učí základní sebeobslužné dovednosti. (Thorová, 2016, s. 169)

3.1.2 Autismus středně funkční

Středně funkční autisté jsou více uzavření, mají velké problémy v komunikaci, ale rozumí běžným pokynům. V řeči se u nich objevuje echolálie, záměna zájmen či neologismy. Pokud chybí řeč, snaží se najít alternativní způsoby komunikace. Nedokáží být spontánní a bývají pasivní. Rozumové schopnosti středně funkčních autistů se řadí do pásma lehké až středně těžké mentální retardace. (Thorová, 2016, s. 169)

3.1.3 Autismus vysoce funkční

Vysoce funkční autisté mají obvykle základní komunikační a sociální dovednosti. Naopak je pro ně obtížné chápat určitá pravidla a chování ostatních. V důsledku toho je ostatní často vnímají jako neslušné či výstřední. Týmová spolupráce pro tyto autisty není vhodná, jsou zvyklí ulpívat pouze na tématech, která je zajímavá. Jejich řeč je dobře vyvinutá, mívají problém pochopit kdy, s kým a jak mají komunikovat. Rozumové schopnosti mohou být v rámci normy, někdy až nadprůměrné. Vysoce funkční autisté a lidé s Aspergerovým syndromem se nejčastěji vzdělávají na běžných základních školách, kde mají při výuce asistenta. (Thorová, 2016, s. 169)

3.2 Členění podle MKN – 10

MKN, celým názvem Mezinárodní klasifikace nemocí, je publikací, upravující systém označování a klasifikaci lidských onemocnění, zdravotních problémů, poruch a dalších příznaků. Tuto publikaci vydala Světová zdravotnická organizace (WHO). Původně vznikla v roce 1893, jako Klasifikace příčin úmrtí. Autismus je zařazen do kategorie F, která sdružuje nemoci duševní a poruchy chování.

Poruchy autistického spektra se dělí na: Dětský autismus, Atypický autismus, Rettův syndrom, Jinou dezintegrační poruchu v dětství, Hyperaktivní poruchu sdruženou s mentální retardací a stereotypními pohyby, Aspergerův syndrom. Následující tabulka ukazuje rozdělení pervazivních vývojových poruch, které byly zformulovány v MKN 10 z roku 1992. (MKN Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů | ÚZIS ČR. ÚZIS ČR | Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR [online]. Copyright © World Health Organization 2016 [cit. 20.03.2019]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/katalog/klasifikace/mkn>)

Tabulka č. 1: Klasifikační systémy MKN-10

MKN-10 (ICD 10), 1992 Světová zdravotnická organizace
Dětský autismus F84.0
Rettův syndrom F84.2
Jiná dezintegrační porucha v dětství F84.3
Aspergerův syndrom F84.5
Atypický autismus F84.1
Jiné pervazivní vývojové poruchy F84.8
Pervazivní vývojová porucha, nespecifikovaná F84.9
Hyperaktivní porucha sdružená s mentální retardací a stereotypními pohyby F84.4

Zdroj: upraveno podle Bazalová (2011, s. 68)

3.2.1 Dětský (časný) autismus

Dětský neboli časný autismus je základem poruch autistického spektra. Stupeň tohoto autismu může být různý, od mírné formy až po těžkou formu symptomů. Aby byl dítěti diagnostikován časný autismus, musí být splněny všechny části triády (sociální interakce, komunikace a představivost). Dále mohou trpět různými dysfunkcemi, které jsou navenek pro ostatní odlišné. Syndrom časného autismu je možné diagnostikovat ve všech věkových skupinách, nemusí se tedy jednat pouze o děti. (Thorová, 2016, s. 179)

3.2.2 Atypický autismus

Atypický autismus lze použít, jestliže porucha nesplňuje všechny body typické pro dětský autismus, například tím, že není splněn jeden z okruhů diagnostických kritérií, nebo může být opožděný nástup po třetím roce věku dítěte. Ovšem chybou evropského systému je, že body atypického autismu nemají stanoveny hranice a klinický obraz nebyl dosud přesně definován. Diagnóza je tak založena pouze na odhadu. Typické jsou potíže v navazování vztahů s vrstevníky a přecitlivělost na vnější podněty.

Atypický autismus je diagnostikován obvykle v těchto případech:

- první příznaky jsou zaznamenány až po třetím roce věku dítěte,
- zcela odlišný vývoj je zaznamenán ve všech třech oblastech diagnostické triády (komunikace, představivost, sociální interakce),
- není naplněna diagnostická triáda,
- autistické chování se pojí s těžkou a hlubokou mentální retardací.

Lze tedy říci, že pouze některé děti s atypickým autismem mají určité oblasti vývoje narušeny méně než děti s klasickým autismem. (Hrdlička, Komárek, 2014, s. 15; Pálová, 2011, s. 30; Thorová, 2016, s. 184-187)

3.2.3 Rettův syndrom

Rettův syndrom je závažná vývojová porucha mozku. Tento genetický syndrom postihuje pouze dívky, chlapcům stejná mutace genu způsobí natolik závažné postižení, že plod nebo novorozenec nemá prakticky šanci na přežití. Objevuje se v naprosté většině pouze u dívek po 7. – 18. měsíci věku zástavou vývoje. Dochází k ústupu dosud naučených schopností, zejména řeči a pohybu rukou. Prohlubují se autistické rysy chování,

demence a poruchy spánku. Okolo čtvrtého roku věku dítěte se začínají objevovat epileptické záchvaty. Poté se stav relativně stabilizuje, což může trvat několik let. Následně se opět zhorší. Pacienti jsou poté zcela imobilní a dožívají se věku přibližně 28 let.

Klinický obraz Rettova syndromu poprvé popsal rakouský dětský neurolog Andreas Rett. Do povědomí odborné veřejnosti se však dostal až v roce 1983. V roce 1992 byl Rettův syndrom zařazen do oficiálního diagnostického systému. V roce 1999 objevila libanonská lékařka Zoghbiová gen, který je podle dosavadních výzkumů odpovědný za zhruba 80 % vzniku případů Rettova syndromu. Výskyt Rettova syndromu je 1 : 8500 narozených dívek. (Hrdlička, Komárek, 2014, s. 63; Thorová, 2016, s. 214-226)

3.2.4 Jiná dezintegrační porucha v dětství

Poprvé byla popsána v roce 1908 speciálním vídeňským pedagogem Theodorem Hellerem. Jedná se o vzácnou poruchu, která je o to nenápadnější, že do cca 2 let se vývoj dítěte vyvíjí zcela normálně. Mluví v krátkých větách, zajímá ho okolí. Nástup poruchy bývá většinou mezi 2. – 10. rokem, nejčastěji však mezi 3. – 4. rokem. Zhoršení stavu může být poměrně náhlé, nebo může trvat několik měsíců a je vystřídáno obdobím stagnace.

Dítě se zhorší v řeči, běžných dovednostech, ale i v chování, které může být typické pro autismus. Po tomto období se může, ale také nemusí stav alespoň částečně zlepšit. Nikdy se už však nedosáhne normy. Tyto děti bývají ve srovnání s dětmi autistickými více retardované a agresivnější. Prognóza u dětí s jinou dezintegrační poruchou je horší než u dětí s autismem. Většina takto nemocných zůstane těžce mentálně retardovaná. (Hrdlička, Komárek, 2014, s. 53-54)

3.2.5 Hyperaktivní porucha sdružená s mentální retardací a stereotypními pohyby

Tato Hyperaktivní porucha sdružená s mentální retardací a stereotypními pohyby sdružuje hyperaktivní syndromy, mentální retardaci a stereotypní pohyby. Častým projevem u dětí jsou neorganizované pohyby těla, v pozdějším věku i sebepoškozování. V pubertě je hyperaktivita (ADHD) většinou nahrazena hypoaktivitou (ADD). (Thorová, 2016, s. 212-213)

3.2.6 Aspergerův syndrom

Poprvé byl takto pojmenován psychiatrickou Lornou Wingovou v roce 1981, když nahradil do té doby používaný termín autistické psychopatie, zavedený Hansem Aspergerem (1906 – 1980). Na Aspergerův syndrom se většinou pohlíží jako na mírnější formu autismu.

Aspergerův syndrom – neboli projevy sociální dyslexie mají mnoho forem. Jedná se o velmi různorodý syndrom a je obtížné, ne-li zcela nemožné u určité hraniční skupiny odlišit, zda se jedná o Aspergerův syndrom, nebo jen sociální neobratnost. Podle celé řady studií, které se zabývaly prognózou lidí s Aspergerovým syndromem, žije převážná část doma s rodiči a nepracuje. Někteří lidé s AS bývají pasivní a nemívají problémy s chováním. Za pomoci různých cvičení lze však dosáhnout toho, že dítě zvládne běžnou školní docházku. V dospělosti je i možné, že si mohou najít zaměstnání, partnera a vedou téměř běžný život. Okolí je může vnímat jako zvláštní lidi. Existují ovšem i děti, které se kvůli svému problémovému chování neobejdou bez asistenta již v mateřské škole. Během školní docházky mohou mít veliké problémy i přesto, že jim je k dispozici asistent. Tito jedinci si pro změnu nemohou najít práci, nenavážou partnerský vztah, nebo se o to ani nesnaží.

Děti s Aspergerovým syndromem mohou, ale nemusí mít opožděný vývoj řeči. V pěti letech již většinou mluví plynule, mají výbornou výslovnost a velkou slovní zásobu. Jejich vývoj řeči je však neobvyklý, mluví z paměti, recitují básničky a dokáží se naučit dlouhé úryvky z různých textů. Již v tomto věku se tyto děti snaží napodobovat mluvu a výrazy dospělých. Děti s AS se špatně zapojují do kolektivu svých vrstevníků, a proto zejména v mateřské škole se poprvé zjistí, že dítě má problémy a je jiné. Osoby s Aspergerovým syndromem nedokáží rozpoznat, když ostatní začnou hovořit ironicky, humorně, což následně vede k tomu, že tito lidé bývají vyčleněni z kolektivu. Většinou jsou tyto děti hodně samostatné a nesnaží se navazovat kontakt se svými vrstevníky, o který ani nemají zájem.

Tito lidé obvykle nechápou například pravidla her, soutěživost v kolektivu. Nedokáží vyjadřovat své pocity, velmi často se stresují, bývají náchylní k sebezpodceňování a často hledají chyby ve vlastní osobě. Dochází u nich k častým záchvatům vzteků a bývají velice náladové. Většinou se zajímají například o encyklopedie, dopravní prostředky, vesmír, mapy, vlajky, dopravní značky. Ve většině případů tito lidé špatně reagují na změny a mají rádi své rituály, které vyžadují i od druhých. Lidé s Aspergerovým syndromem

bývají nadaní téměř ve všech oblastech, například literatura, psaní poezie, paměťové dovednosti. Bývají mezi nimi lidé s výborným matematickým uvažováním, šachisté, vědci a malíři. (Howlin, 2005, s. 16-26; Hrdlička, Komárek, 2014, s. 49-51; Patrick, 2011, s. 9-25; Thorová, 2016, s. 188-194)

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Dítě s PAS

4.1 Diagnóza

Komplexní psychologické vyšetření se skládá z:

- **Rodinná anamnéza** zahrnuje jména a příjmení obou rodičů, případně sourozenců, včetně data narození a dosaženého vzdělání.
- **Osobní anamnéza** znamená popis vývoje dítěte, od těhotenství, poporodní adaptaci, dětské nemoci apod.
- **Školní anamnéza** popisuje dobu působení dítěte v mateřské škole a následný přechod k povinné školní docházce. Zde je také uvedeno, jak se dítě chová a jak se projevuje ve vztahu k ostatním a sobě samému.
- **Sociálního chování** se skládá ze dvou částí anamnestické a aktuální. Anamnestická část popisuje chování dítěte v předchozích letech. Tyto informace obvykle pochází od rodičů. Aktuální část čerpá z části od rodičů a z části od klinického psychologa, který s dítětem pracuje. Je zde zaznamenán aktuální stav z hlediska sociálního chování, jak se dítě v současnosti projevuje.
- **Komunikace** se rovněž skládá ze dvou částí anamnestické a aktuální. Anamnestická se zaměřuje na vývoj řeči v minulosti, zjišťuje se, zda dítě trpělo nějakými poruchami řeči, či jeho mluvený projev probíhal v normálním časovém stádiu. Opět se anamnestická část opírá o výpověď rodičů, což může být někdy zkreslující. Aktuální situaci v oblasti komunikace posuzuje klinický psycholog, který s dítětem několikrát komunikuje a zaznamenává jeho mluvený projev. Zaměřuje se také na to, zda dítě chápe vtip, ironii, či jaké jsou jeho reakce na témata, kterým přesně nerozumí.
- **Volné činnosti a zájmy** obsahují také dvě části anamnestickou a aktuální. Jedná se zde o to, zda je dítě schopno hry, nejen o samotě, ale také v kolektivu, a zda chápe smysl jednotlivých her. Tato část je také zaměřena na témata, o které dítě jeví nadměrný zájem, v případě autistů se může jednat o vlaky, jízdní řády, či značky aut.

- **Vnímání** se zaměřuje na to, zda je dítě schopno udržet pozornost, na oblast zrakové percepce, sluchové percepce, jaká je reakce na verbální podněty či jaké je vnímání bolesti.
- **Motorika** se skládá z části anamnestické a aktuální. Anamnestická se zaměřuje na to, kdy dítě začalo samostatně chodit nebo jak se celkově vyvíjelo. Aktuální situace se posuzuje ve spolupráci s rodiči, kteří s dítětem tráví každý den a své poznatky následně předávají klinickému psychologovi, jenž je pak zhodnotí při bližším pozorování dítěte. Motorika se také zaměřuje na psací dovednosti, jak dítě například vymaluje obrázek či jak dokáže napsat různá slova apod.
- **Abstraktně-vizuální myšlení** se měří pomocí testu S-B IV. revize, který je určen především pro děti předškolního věku, kdy jsou zjišťovány verbální schopnosti a měřena je také inteligence.
- **Sebeobsluha** se opět rozděluje na anamnestickou a praktickou část. Sebeobsluha řeší například nácvik chození na toaletu, zda je dítě schopno umýt si samo ruce, vykonat běžnou hygienu či se samo obléknout.
- **Emocionalita** řeší, jak dítě dává najevo svoje pocity, zda je schopno vyjádřit lítost či radost, jak reaguje na dárky či jak reaguje při pocitu strachu. Objevuje se zde také, jak je dítě vůči sobě samému agresivní nebo jak reaguje na své okolí.
- **Adaptabilita** se zaměřuje na to, zda si dítě již osvojilo určitý řád, na kterém lpí, vytváří si ustálené režimy a rádo plánuje všechno předem. Adaptabilita se mimo jiné zabývá i tím, jestli je dítě fixováno na určitou osobu, jestli se jedná o dítě (člen rodiny, spolužák), nebo dospělého.
- **Aktivita** sleduje celkové chování dítěte, jaká je jeho pozornost a míra unavitelnosti. Klinický psycholog zkoumá, zda při určitých činnostech potřebuje být veden a navigován, nebo zda činnost zvládá sám. Jestli je nutné mu dotazy opakovat a zda je třeba být více konkrétní.

- **Závěr** vychází z výše zmíněných témat, kterých se klinický psycholog musí držet. V závěru je již zřetelná diagnostika a porucha autistického spektra, kterou dítě trpí. Následně klinický psycholog určí všechny poruchy dítěte a posledním bodem je doporučení.
- **Doporučení** vydává klinický psycholog ve zprávě z komplexního vyšetření. Je směřováno rodičům, ale především škole, kterou dítě navštěvuje, a případně asistentovi dítěte. Zároveň jsou zde rady, jak by s dítětem mělo být nadále pracováno. (informace od M. rodičů dne 1. 2. 2019)

4.1.1 S-B test IV. revize

Stanford-Binetova inteligenční škála IV. revize (zkráceno S-B test), se používá u diagnostiky osob od 3 let věku do dospělosti. Výkon tohoto testu probíhá ve spolupráci s psychologem, který je k jeho použití oprávněn. Test může trvat zhruba od 45 do 60 minut, podle rychlosti, jakou dítě pracuje. Test se skládá z 15 homogenních subtestů s položkami, kde se postupně stupňuje obtížnost. Jedná se o následující části: slovník, paměť na korálky, počty, paměť na věty, analýza vzorů, chápání, absurdnost, paměť na čísla, napodobování, paměť na předměty, matice, číselné řady, skládání a stříhání papíru, verbální vztahy a poslední je tvoření rovnic. Výsledkem tohoto testu je možné vypočítat celkové IQ ale také výsledek, ze čtyř oblastí, kterými jsou: verbální myšlení, abstraktně-vizuální myšlení, kvantitativní myšlení a krátkodobá paměť. Cílem tohoto testu mimo zjištění IQ a čtyř oblastí je odlišit mentálně retardované žáky od žáků se specifickými poruchami učení. (Stanford-Binetův test inteligence – Wikisofia. [online]. Copyright © 2013 ISSN [cit. 02.03.2019]. Dostupné z: https://wikisofia.cz/wiki/Stanford-Binet%C5%AFv_test_inteligence)

4.2 Životní příběh dítěte s PAS

Následující kapitola se věnuje chlapci s poruchou autistického spektra. Zde budou zmíněny všechny aspekty, které byly zjištěny na základě komplexního psychologického vyšetření u daného chlapce.

Chlapec, v této práci bude jmenován M., se narodil z prvního těhotenství v roce 2007. Těhotenství i porod bez potíží, poporodní adaptace dobrá, kojen do 1,5 roku. Ve třech letech začal navštěvovat běžnou mateřskou školu, kde zpočátku vše probíhalo bez větších obtíží. Po adaptaci s ostatními začal být plačtivější, samotářský,

stranil se kolektivu dětí a na některé děti byl agresivní (pokoušel je), proto se rodiče ve spolupráci s učiteli v mateřské škole rozhodli pro jednoroční odklad nástupu do základní školy. Po ročním odkladu nastoupil do běžné první třídy základní školy. Ve druhém ročníku se jeho obtíže v sociálním kontaktu i emoční labilita stupňovaly. Chlapec nebyl dobře začleněný, neměl moc kamarádů, často byl lítostivý, plakal při drobném nezdaru, rovněž byl u něho častý i vztek, podrážděnost a vysoká míra úzkosti. Často se setkával s problémy, kdy vyučujícího neúmyslně urážel a dostával za to tresty v podobě psaní různých domácích úkolů. Z tohoto důvodu vyhledali rodiče na doporučení třídní učitelky a školní poradkyně odborníka z psychologického centra.

V době komplexního psychologického vyšetření, které proběhlo v roce 2015, bylo chlapci 8 let. Součástí komplexního psychologického vyšetření chlapce a anamnestického pohovoru byl i společný rozhovor s oběma rodiči o výsledcích vyšetření a z něho plynoucí doporučení pro práci s chlapcem.

V předškolním věku se M. často smál a byl mazlivý. V současné době sám vyhledává fyzický kontakt se svými blízkými, dokáže je obejmout. Nevyžaduje ovšem fyzický kontakt ze strany druhé osoby. Při loučení a vítání nedokáže být spontánní, na požádání vyhoví svým blízkým, dá jim pusu a svou sestru i obejmě. Nemá rád návštěvy cizích osob, které pozdraví spíše na výzvu. Při návštěvách je více zaujat svou aktivitou, je rád sám, společné aktivity jsou mu poměrně cizí. Neudrží pevný oční kontakt, je třeba ho oslovit a vyzvat, aby se podíval. Kontakt s cizími lidmi nenavazuje a nevyhledává ho. Na snahu o kontakt ze strany druhé osoby se obvykle snaží reagovat, odpoví apod., ale dále nemá snahu rozvíjet ho. V cizím prostředí bývá více nervózní. S vrstevníky má vždy problematický kontakt, děti se straní. Má jednoho stabilního kamaráda už od školky, další nemá potřebu hledat, preferuje samotu. Vadí mu problematické vztahy s dětmi, které jsou na něho často i zlé.

Při komunikaci téměř nepoužívá mimiku a gesta. Souhlas a nesouhlas nedoprovází pohybem hlavy. Vše se snaží slovně popsat, chybí u něj názorné ukázání na danou věc či osobu. Působí smutným dojmem, nebo nepřítomně. Jeho slovní zásoba je na velmi dobré úrovni, mluva je až originální, spíše připomínající vyjadřování dospělého člověka. Má svá oblíbená témata hovorů, na otázky odpovídá jednoslovně, nejčastější jeho odpovědí je „nevím“, i když zná odpověď. Pokud se začne mluvit o jeho oblíbených tématech, dokáže hovor rozvinout a být uvolněnější. Otázky je potřeba mu opakovat a stále ho oslovovat,

aby si člověk udržel M. pozornost. V jeho mluvě jsou znát výkyvy, někdy reaguje bez problémů, jindy jako by nevnímal. Vtip a ironii má problém pochopit.

Jeho nejoblíbenějším tématem jsou vlaky, rád si čte encyklopedie. V současné době má velký zájem o počítačové hry, především Minecraft, v oblíbě má i Lego. Většina jeho vnímání je bez nápaditostí, je pouze zvýšeně čistotný, často si myje ruce, převléká se a má rád pořádek ve svém okolí.

Motorika je bez nápaditostí, vždy byl spíše opatrnější v pohybech, nevyhledává pohybové a sportovní aktivity, i když pokud je to nutné, dokáže je dobře zvládnout, rád jezdí například na kole. Jeho největším problémem je psaní. Píše s větší námahou, natáčí u psaní hlavu apod.

Celkově se M. projevuje méně emočně. Více jsou u něj vyjádřeny negativní emoce. Radost dokáže projevit z oblíbeného jídla. Pokud dostane dárek, neprojevuje radost a obecně se na dítě jeho věku velmi málo směje. Velice častý je u něj vztek i při drobných podnětech, v současné době nejvíce při psaní. Kombinuje se u něj vztek a lítost, často pláče. Je úzkostný a nervózní. Má strach ze tmy a časté jsou u něj noční můry. Nedokáže dobře vyjádřit své emoce, ani pochopit emoce druhých. Potřebuje vyšší míru podpory a ujištění. Dokáže mluvit o tom, že je často vzteklý, což mu vadí, ale nedokáže to dobře ovládnout. Potřebuje mít režim a má rád ve všem řád. Většina činností mu musí být vysvětlena předem, aby se na ně mohl připravit. Pokud je vedený a vše je mu předem vysvětleno, dokáže být celkově klidnější a lépe pracuje. M. se více fixuje na jednu dospělou osobu. Vyhovují mu předem daná pravidla, nemá rád, když je někdo porušuje. Nemá moc rád výlety a neplánované akce. Při různých aktivitách je celkově pasivnější, potřebuje být veden druhou osobou, snaží se vyhovět kladeným požadavkům. Je u něj zřejmá krátkodobá pozornost a výrazně zvýšená unavitelnost, při které pracuje pomalejším tempem než obvykle. Při rozhovoru si z nervozity mne ruce, je napjatý a je u něj vidět velká snaha vyhovět požadavku druhých, ale přitom má velký strach ze selhání.

Z vyšetření, které chlapec absolvoval, došel klinický psycholog a terapeut k závěru, že chlapec trpí následujícími:

- Aspergerův syndrom, vysoce funkční, typ pasivní-formální
- ADD, výkyvy ve výkonu, zvýšená unavitelnost
- Zvýšená úzkostnost

Po návštěvě psychoterapeutického centra byla chlapci zajištěna asistentka, na kterou si velmi rychle zvykl a která mu pomáhá se zvládnutím školního učiva, ale i sociálním chováním. (informace od M. rodičů dne 1. 2. 2019, vlastní pozorování)

4.2.1 Doporučení

Klinický psycholog doporučil chlapce vést jako integrovaného, měly by u něj být ovšem zohledněny obtíže v rámci individuálního vzdělávacího plánu a vhodná by byla pro chlapce přítomnost asistenta. Dále by rodiče měli kontaktovat pedagogicko-psychologickou poradnu či speciálně-pedagogické centrum v místě bydliště, kde chlapci pomohou v rámci vzdělávání a přípravy podkladů pro individuální vzdělávací plán. Klinický psycholog také navrhuje zohlednit v rámci školy obtíže plynoucí z diagnózy Aspergerova syndromu, což negativně ovlivňuje úroveň sociálně komunikačních a emočních dovedností a způsobuje u chlapce některé odlišnosti v chování. Škola by také měla více chápat některé chování, výroky či reakce, které si často interpretuje jako provokaci, lhostejnost, egocentrismus či nezdvořilost. Je také nutné ve vzdělávacím procesu počítat s výrazně slabší sociální motivací. Obtíže v oblasti komunikace se obvykle projevují v případě výzvy sdělit pocity, charakterové vlastnosti nebo popsat sociální vztahy. Je také omezeno symbolické uvažování a porozumění symbolickým významům, jelikož myšlení u lidí s Aspergerovým syndromem bývá velmi konkrétní a logické na úrovni flexibility a intuice. (informace od M. rodičů dne 1. 2. 2019, vlastní pozorování)

5 Doporučení pro práci s lidmi s PAS

5.1 Doporučení pro poradce pracující s dětmi s PAS

„Cílená poradenská péče pro děti, žáky a studenty s PAS je v České republice postupně zkvalitňována. Práci poradenského pracoviště zaměřeného na problematiku PAS definuje vyhláška č.72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Ve vyhlášce jsou vyjmenovány standardní činnosti společné všem SPC a standardní činnosti SPC poskytujícího služby žákům s PAS, jejich zákonným zástupcům, školám a školským zařízením vzdělávajícím tyto žáky.

Činnosti centra směřují ke třem subjektům:

- *Služba cílená na klienta,*
- *Služba cílená na zákonného zástupce,*
- *Služba cílená na školy a školská zařízení, které tyto žáky vzdělávají.“ (Čadilová, Žampachová, 2012, s. 28)*

Následující kapitola s názvem Doporučení pro poradce pracující s dětmi s PAS je zaměřena na to, jak by měli poradci postupovat při práci s dětmi s poruchou autistického spektra. Níže jsou uvedeny nejdůležitější body, kterých by se měli poradci při práci s dětmi s PAS držet.

- **Přístup** – Důležité je pro každého poradce uvědomit si, že k dětem s autismem a obecně všem lidem s autismem by se nemělo přistupovat jako k někomu, kdo potřebuje speciální přístup. Spoustu klientů s PAS může právě jiné chování poradců ovlivnit natolik, že odmítnou spolupracovat. Důležité je, aby se poradce choval k dítěti zcela přirozeně.
- **Vhodná komunikace** – Způsob a styl komunikace by měl poradce vůči klientovi s PAS zvolit až po prvotním seznámení. Nejprve by proto měl poradce komunikovat zcela normálně a až poté, co vidí, že dítě nedokáže na jeho otázky reagovat, měl by zvolit jiný způsob komunikace. Může k němu například využít různé obrázky, či pomůcky, kterými udrží pozornost dítěte.

- **Dítě encyklopedie** – Poradce by měl mít na mysli, že každé dítě, kterému byla diagnostikována porucha autistického spektra, je zcela odlišné. Mnohé děti s autismem (Aspergerovým syndromem) mohou být velmi vzdělané a můžeme je nazvat tzv. „chodící encyklopedií“, někdy jejich mluva může připomínat dospělého člověka, používají např. odborné výrazy, a naopak jiné děti mohou mít problém porozumět obecným otázkám. Poradci by dále měli mít na paměti, že každé dítě s autismem je ve své podstatě originální, a proto je nutný individuální přístup.
- **Ukažte dítěti zájem** - Nejpodstatnější, čeho by se poradce měl držet, je to, aby dítěti s autismem dokázal, že ho opravdu zajímá a nejedná se z jeho strany pouze o poradenskou činnost. Dítě si k poradci více získá důvěru a mnohdy dokáže lépe spolupracovat. Poradce by se měl zajímat o záliby dítěte, jak tráví volný čas, s kým se kamarádí atd.
- **Dodržujte pravidla** - Při práci s dětmi a lidmi s PAS je nutné dodržovat určitá pravidla, kterými jsou přesnost, jasnost instrukcí a zajištění předvídatelnosti. Ne vždy může jít o nepochopení zadaného úkolu ze strany dítěte, ale může se jednat o nepřesně vysvětlenou činnost od poradce. Mnohé děti s autismem totiž potřebují přesně vysvětlit, popsat, nebo znázornit, co mají udělat.
- **Mějte na paměti** - Poradci by při práci s dětmi s autismem měli dodržovat základní pravidla, která vedou k úspěšné spolupráci s dítětem:
  - nevynucovat si oční kontakt s dítětem,
  - nechovat se nadřazeně,
  - nepoužívat jednoduché výrazy,
  - respektovat názory dítěte s PAS,
  - snažit se získat zpětnou vazbu z poradenství,
  - dát dítěti s PAS možnost zvolení vhodného osobního prostoru,
  - zvolit vhodný typ komunikace,
  - nevzdávat to při prvním nezdaru.

- **Spolupracujte se ZŠ** – Poradce by měl rodičům dítěte s poruchou autistického spektra dokázat poradit a zvolit vhodnou základní školu pro jejich dítě. Mnohdy se totiž stává, že dítě s PAS nastoupí do běžné základní školy, ale zde se potýká s různými problémy (nestíhá výuku, vyrušuje při hodinách, je agresivní), proto se rodiče musí poohlédnout po základní škole, která je schopná pracovat s dětmi s poruchou autistického spektra.
- **Spolupracujte se SŠ** – Poradce by měl být schopen dítěti na základní škole poradit vhodnou střední školu. Zde je důležité, aby poradce měl přehled o různých oborech, které školy nabízí, jaké jsou jejich studijní předpoklady. U dítěte by se měl dívat především na jeho zájmy, zhodnotit dosavadní studijní výsledky, zda jsou v souladu s předpoklady budoucí střední školy, či zda by škola umožnila dítěti individuální studijní plán.
- **Spolupracujte s asistenty dětí s PAS** – Poradci mohou najít užitečnou pomoc při práci s dětmi s poruchou autistického spektra u asistentů, kteří s těmito dětmi denně pracují, jsou s nimi při vyučování a někteří s nimi pracují následně i v domácím prostředí.
- **Komunikujte s rodiči dítěte** – Jednou z nejdůležitějších věcí je pochopení dítěte s PAS. Proto je dobré komunikovat s rodiči, kteří jsou s ním každý den, a vidí tak spoustu věcí, kterých si poradci při jejich práci ani nemusí všimnout. Rodiče především mohou zaznamenávat pokroky dítěte, či zhoršení jeho stavu, díky čemuž následně může poradce lépe s dítětem s poruchou autistického spektra pracovat.
- **Čtěte odborné publikace** – Poradce by se měl během své poradenské profese neustále vzdělávat. Je dobré mít na mysli, že se vše rychle vyvíjí a dříve ověřené postupy pro práci s dětmi s poruchou autistického spektra jsou již nahrazeny novými efektivnějšími způsoby. Doporučené odborné publikace (viz. kapitola 5.2) podávají komplexní informace o poruchách autistického spektra. Velmi cennou publikací je kniha od PhDr. Kateřiny Thorové, Poruchy autistického spektra v roce 2016 vyšlo druhé přepracované vydání.

- **Spolupracujte s organizacemi** – Pro každého poradce je důležitá zkušenost a určitá praxe, kterou potřebuje k tomu, aby mohl efektivně pracovat s dítětem s poruchou autistického spektra. Není tedy od věci, aby poradci navštěvovali organizace (viz. kapitola 5.3), které pořádají nejrůznější semináře, jak pracovat s dětmi s poruchou autistického spektra.

5.2 Doporučení pro rodiče dětí s PAS

Rodiče dětí s PAS by měli využívat služeb poradců a psychologů, kteří jsou v problematice PAS dobře orientováni. Následující body slouží jako rady pro rodiče, co je dobré, aby při práci s dítětem s PAS využili.

- **Dívejte se na dokumenty o PAS** – Nejužitečnější věcí, kterou mohou rodiče udělat, je podívat se na dokumenty, jež byly vydány organizacemi, které pracují s dětmi s PAS. V dokumentech jsou obvykle hlavními aktéry děti s PAS a jejich rodiče, kteří mohou poskytnout velmi cenné rady, jak s dětmi pracovat. Ačkoliv následující doporučené dokumenty pro rodiče dětí s autismem mohou působit děsivě, je dobré, když tímto způsobem rodiče pochopí uvažování dětí s autismem. Díky těmto dokumentům především rodiče uvidí, že v problematice autismu nejsou sami a existuje spousta lidí, kteří mají podobný životní příběh jako právě oni.

Doporučené dokumenty, které jsou volně přístupné:

- *Co je skutečně autismus. Duše za sklem* – V tomto cca 30 minutovém dokumentu, který vydala APLA, jsou nejen zaznamenány zkušenosti rodičů dětí s PAS, ale také rozhovory s PhDr. Kateřinou Thorovou, která pracuje jako psycholožka v APLA Praha a vydala několik knih zaměřených na poruchu autistického spektra.
- *Diagnóza: Dětský autismus* – Tento dokument vydala Česká televize a přibližuje problematiku autismu. Je zde názorná ukázka života v domě pro lidi s autismem, který provozuje APLA. Vysvětluje se zde, co všechno děti v takovém domově, kde je vyžadována 24 hodinová péče, potřebují a jak se někteří z nich chovají.

- *Děti splnu / Děti úplňku* – Zhruba hodinový dokument podává svědectví o tom, že některým dětem s PAS se během úplňku zcela změní jejich chování. V dokumentu jsou i rozhovory s dětmi s PAS a také komentáře terapeuta Hynka Jůna, který pomáhá rodinám a dětem s autismem.
- **Přečtěte si knihy o poruchách autistického spektra** – Další možností, jak pochopit autismus, je přečíst si knihy s touto tematikou. Může se jednat o knihy, které píšou rodiče dětí s touto poruchou, a knihy od odborníků, kteří se touto problematikou zabývají.

Doporučenými knihami, které napsali rodiče dětí s PAS, jsou:

- *Jak to vidím já* – Kniha, kterou vydala jedna z nejznámějších osob s autismem Temple Grandin, obsahuje celoživotní osobní zkušenosti a spolupráci s různými odborníky a rodiči dětí s PAS.
- *Mé dítě má autismus* – Knihu z nakladatelství Grada napsala Perchta Kazi Pátá, která má doma dítě s poruchou autistického spektra. V knížce se kromě popisu každodenních činností věnuje také obtížnosti setkávání a začleňování dítěte s PAS do kolektivu. Poskytuje také rady, jak odstranit nežádoucí komunikaci a učit dítě samostatnosti.
- *Svět očima dítěte s autismem* – Kniha, kterou opět vydala Perchta Kazi Pátá, tentokrát ve spolupráci se svým dvanáctiletým autistickým synem Matyášem. V knize jsou zaznamenány názory Matyáše a jeho vysvětlení, proč dělá určité činnosti, či jak vnímá svět. Dále je v knize velké množství kreseb, které Matyáš sám nakreslil a podává k nim vysvětlení, nebo jsou zde otázky, které Matyášovi klade jeho matka a on na ně odpovídá.
- *Nebij mě, můj milovaný synu* – Kniha, která je osobní zpovědí matky těžce postiženého dítěte s autismem, který má často agresivní sklony.

Z velkého množství knih doporučených rodičům dětí s poruchou autistického spektra, tentokrát vydaných odborníky, kteří se zabývají touto problematikou, jsem vybrala následující:

- *Poruchy autistického spektra* – Kniha od psychologičky a uznávané odbornice na autismus PhDr. Kateřiny Thorové obsahuje spoustu praktických informací o tom, jak se autismus projevuje, jak se lidé s touto poruchou chovají, či jak kreslí různé obrázky. Kromě toho se v knize nachází různé hodnotící škály autismu a jejich posouzení a především pochopitelné vysvětlení toho, co je to autismus.
- *Strukturované učení u žáků s autistickými rysy* – Kniha od autorek Věry Čadilové a Zuzany Žampachové shrnuje dosavadní zkušenosti se strukturovaným učením v České republice. V knize čtenáře seznamují s diagnostickými nástroji, které jsou podle nich vhodné k sestavení vzdělávacích strategií. Kromě rodičů je kniha určena hlavně pedagogům v poradenských zařízeních, osobním asistentům dětí s poruchou autistického spektra a studentům speciální pedagogiky.
- *Autismus – zdravotní a výchovné aspekty* – Kniha od Christophera Gillberga obsahuje informace o současných možnostech diagnostiky autismu, medikaci a o tom, co vše autismus může doprovázet. Kniha poskytuje především praktické rady, jak se vyrovnat s problémy, které se mohou ve škole dětem s autismem přihodit.
- **Přizpůsobení domácího prostředí** - Dítě s poruchou autistického spektra je obvykle zvyklé na určitý řád, který často vyžaduje i doma. Některé děti potřebují mít své věci na stále stejném místě, protože pokud se místo změní, přestávají se doma cítit bezpečně. Pokud rodiče musí doma něco změnit, měli by na to dítě postupnými kroky začít připravovat.

- **Nastavení řádu** – Velká většina dětí s poruchou autistického spektra vyžaduje kromě přesného řádu věcí také řád jednotlivých činností, které během dne vykonávají. Pro děti na základní škole je vhodné vytvořit například rozvrh, kde jsou obrázky (piktogramy) či texty toho, co by dítě v daný čas mělo udělat. Aby si dítě s PAS procvičilo i například hodiny, je dobré mu ke každé činnosti přiřadit čas, kdy má danou činnost vykonat. Rodiče by ovšem neměli vytvářet nový řád, na který by dítě dosud nebylo zvyklé. Piktogramy mohou být umístěny například na nástěnce, nebo pokud je dítě více samostatné, je možné tyto obrázky umístit až k místu, kde se jednotlivé činnosti vykonávají, například u umyvadla je umístěn obrázek mytí rukou. Je dobré mít na paměti, že mnohdy nestačí dětem s PAS danou činnost pouze vysvětlit, často je nutné i předvést nebo vytvořit kreslené schéma, díky kterému si dítě danou činnost lépe osvojí. *„Důležitým pomocníkem v životě mohou být pro lidi s PAS plány dne, psané připomínky a pravidla, vysvětlivky, procesní schémata, rozkreslené či rozepsané postupy činnosti, sepsané správné řešení situace.“* (Základní doporučení a strategie při práci s PAS | Abc o.p.s. - Autismus bez cenzury. Úvod | Abc o.p.s. - Autismus bez cenzury [online]. Dostupné z: <http://www.autistickedite.cz/doporuceni>)

Následující ukázka obsahuje jednoduché piktogramy, které pomáhají vytvářet strukturované učení. Každý níže uvedený soubor piktogramů může dítě pokusit se rozstříhat, aby následně mohlo používat pouze potřebnou kartičku.

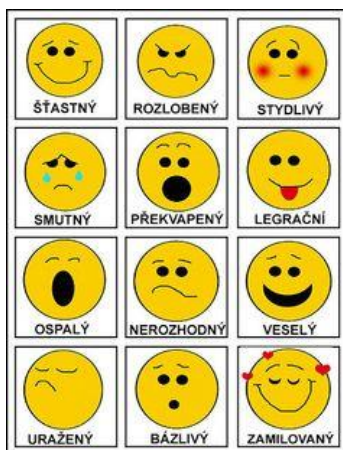
Obrázek č. 2: Piktogram denních činností

Zdroj: Komunikační kartičky - piktogramy, Činnosti - slovesa, 30 ks. Komunikační kartičky - piktogramy, Činnosti - slovesa, 30 ks Sada komunikačních k... | WORK | Pinte.... *Pinterest* [online]. Dostupné z:

<https://cz.pinterest.com/pin/244249979774501890/>

Obrázek č. 3: Piktogram pocitů

Zdroj: Pexesa - Sisa Stipa - Picasa Albums Web | škola | *Pinterest* | Education, Classroom and Montessori. *Pinterest* [online]. Dostupné z: <https://www.pinterest.com/pin/538672805408191297/>

- **Nevyzpytatelnost dětí s PAS** - Rodiče dětí s poruchou autistického spektra by neměli zapomínat, že některé děti s PAS jsou svým chováním dost nevyzpytatelné. Obvykle je u dětí s PAS nutný minimálně dohled jednoho člověka.
- **Dodržujte pravidla** - U některých dětí s poruchou autistického spektra se může objevit odpor k výkonu různých činností a dodržování pravidel. Rodiče by na nich i přesto měli bezpodmínečně trvat a dítěti se podvolit až v krajním případě.
- **Naučte děti reagovat na určité situace** - Rodiče ve spolupráci s asistenty by měli dítě na různých modelových činnostech naučit, jak zvládat různé situace, které je mohou potkat. Dítě je následně dokáže mechanicky použít, i když nechápe, proč tomu tak je.
- **Autismus neznamená konec světa** - Nejčastější snahou rodičů dětí s autismem je, aby se jejich děti nevzdělávaly přímo jako autisté, ale aby dokázaly fungovat v rámci rodiny, což je velmi důležité, ale pro rodiče je to velmi vysilující a náročná činnost. Všichni rodiče dětí, kterým byla diagnostikována porucha autistického spektra, by si měli uvědomit, že tím rozhodně pro jejich dítě svět nekončí. Autismus sice nejde vyléčit, nicméně terapeuticky ho lze ve 3 oblastech ovlivnit.

První je farmakoterapie, ke které by rodiče měli přistoupit, je-li jejich dítě agresivní, sebepoškozuje se, či má problémy se spánkem nebo depresemi. U dětí s Aspergerovým syndromem je časté užívání antidepresiv, protože právě tito lidé mají časté sklony k sebevraždám. Nemělo by se však zapomínat, že podávání léků by se mělo pečlivě konzultovat s klinickým psychologem, který již dítě zná a ví, jak se dítě v určitých situacích chová.

Druhou oblastí je behaviorální terapie, která je založena na třech pilířích. Prvním z nich je nácvik alternativní komunikace, díky čemuž je sníženo problémové chování, do kterého se autisté často dostávají. Dalším pilířem je nácvik sociálních dovedností, kdy se autisté musí „nadržet“ sociální činnosti, které ostatním dětem v životě přichází automaticky. Posledním pilířem je změna aktivit, která se využívá ve strukturovaném učení, kdy jsou využity motivační systémy. Tyto motivační systémy vychází především z individuálních potřeb dítěte a dobré znalosti rodičů, co má jejich dítě rádo. Pokud si například dítě samo vyčistí zuby, může mu být podána

odměna v podobě puštění hudby, hraní společenské hry, nebo nějaké maličkosti, o které rodiče ví, že dítě potěší.

Poslední je kognitivní terapie, kdy by se mělo změnit myšlení nejen autistů, ale také členů rodiny, kteří by se měli správně naučit pracovat s autistou. K tomu mohou rodičům výrazně pomoci níže uvedené organizace a společnosti, které mají ve svých řadách dobrovolníky a asistenty pracující s lidmi s autismem. (*Co je skutečně autismus. Duše za sklem* [dokumentární film] produkce a režie APLA Praha, Simona Votyová, Denny Ellis. Česká republika, 2016. V digitalizované podobě dostupný prostřednictvím YouTube z: <https://www.youtube.com/watch?v=jtaSfk0Yvyc&t=39s>)

6 Organizace pomáhající lidem s PAS

Kapitola nazvaná organizace pomáhající lidem s PAS je zaměřena na základní přehled spolků, organizací apod., které svou činnost zaměřují na práci s lidmi s poruchou autistického spektra. Jedná se o následující:

- **NAUTIS** – celým názvem Národní ústav pro autismus, nabízí komplexní služby pro lidi s poruchou autistického spektra a jejich rodiny na území celé České republiky. NAUTIS je mimo jiné zřizovatelem integrační MŠ Zajíc, Speciálně pedagogického centra a sociálního podniku Nakladatelství PASPARTA, kde jsou zaměstnáni lidé s autismem. Národní ústav pro autismus, který vznikl v roce 2003, je v současné době členem mezinárodní organizace Autism-Europe, což je organizace, jejímž hlavním cílem je zasadit se o práva lidí s PAS. Národní ústav pro autismus nabízí následující služby:
  - diagnostiku,
  - včasnou intervenci a ranou péči,
  - odborné sociální a školské poradenské služby,
  - sociálně aktivizační služby,
  - sociální rehabilitaci,
  - osobní asistenci,
  - letní rekondiční pobyty,
  - volnočasové aktivity pro lidi s PAS (děti i dospělí),
  - osvětu a vzdělávání.

(Národní ústav pro autismus, z.ú. | NAUTIS. [online]. Copyright © Copyright 2019. All rights reserved. [cit. 22.02.2019]. Dostupné z: <https://nautis.cz/cz>)

- **AUTISTIK** – občanské sdružení, které pomáhá postiženým autismem, má sídlo na Praze 8. AUTISTIK byl založen v roce 1994 rodiči dětí s autismem, kteří nebyli spokojeni s péčí o lidi s autismem. Jedná se o sdružení, které nemá stálé zaměstnance, vše v této organizaci vytváří dobrovolníci. AUTISTIK úzce spolupracuje s mezinárodní organizací Autism-Europe a Světovou autistickou organizací, která má zkratku WAO. Cílem sdružení je především vytváření ekonomických a společenských podmínek pro občany s autismem a také realizace práva na vzdělání a výchovu autistů. Kromě těchto cílů se snaží integrovat

lidí s PAS do společnosti a věnuje se ochraně práv autistických osob a rodinám. (AUTISTIK [online]. Copyright © 2019 eStránky.cz [cit. 22.02.2019]. Dostupné z: <http://www.autistik.eu/>)

- **RAIN MAN** – sdružení rodičů a odborníků pomáhajících profesí (pedagogů, vychovatelů, klinických i poradenských psychologů, psychoterapeutů a sociálních pracovníků) pro děti s autismem, které sídlí v Ostravě, bylo založeno v roce 2000. (Rain Man – Sdružení rodičů a přátel dětí s autismem. Rain Man – Sdružení rodičů a přátel dětí s autismem [online]. Copyright © Rain [cit. 22.02.2019]. Dostupné z: <http://www.rain-man.cz/>)
- **APLA Praha a Střední Čechy** – občanské sdružení, které vzniklo z několikaleté spolupráce odborníků a rodičů dětí s poruchou autistického spektra. Hlavním důvodem, proč bylo sdružení založeno, byla potřeba řešit problematiku autismu komplexně. Hlavní budova této pobočky se nachází v Praze v ulici v Holešovičkách. APLA pro své klienty zajišťuje:
  - diagnostiku a ranou péči,
  - terénní služby, včetně osobní asistence,
  - volnočasové aktivity, odlehčovací služby,
  - speciálně pedagogickou péči,
  - sociální poradenství a podporu následného zaměstnání,
  - osvětové činnosti a metodická vedení.(Portál o autismu - Organizace - APLA Praha, Střední Čechy, o.s.. Portál o autismu - Domů [online]. Dostupné z: <http://www.autismus.cz/organizace/99.html>; Čadilová, Žampachová, 2008, s. 406)
- **APLA Jižní Morava** – občanské sdružení se sídlem v Brně které podporuje péči o děti s poruchou autistického spektra, vzniklo z iniciativy rodičů a odborníků na regionální úrovni. Na této pobočce vzniklo také dobrovolnické centrum a školicí středisko akreditované MŠMT a MPSV. Cílem APLA Jižní Morava je zvýšení kvality života lidí s PAS a jejich rodin, hledání vhodných způsobů integrace a následné začlenění těchto lidí do společnosti.

APLA Jižní Morava svým klientům nabízí:

- osobní asistenty,
- sociální poradenství, setkávání rodičů a odborníků,
- volnočasové aktivity (klubovny, kroužky),
- školicí středisko a metodické vedení.

(Homepage - Paspoint - podporujeme lidi s autismem . Homepage – Paspoint - podporujeme lidi s autismem [online]. Dostupné z: <https://www.paspoint.cz/>; Čadilová, Žampachová, 2008, s. 406)

Sdružení APLA disponuje kromě výše zmíněných poboček (Praha a Střední Čechy, Jižní Morava) dalšími pobočkami po celé České republice. Další pobočky se nachází v Ústí nad Labem, Hradci Králové a Jihlavě.

Závěr

Cílem mé bakalářské práce na téma Strukturované učení u žáků s autistickými rysy bylo zjistit, porozumět a popsat co nejpřesněji strukturované učení a poruchy autistického spektra, včetně jejich rozdělení. Tomuto tématu jsem se chtěla věnovat proto, že až do 90. let 20. století byla informovanost o autismu téměř minimální a až po Sametové revoluci došlo k rozšíření povědomí o autismu mezi rodiči a odbornou veřejností. Tím, že se začaly organizovat přednášky a praktické výcviky pro rodiče i odborníky, se do značné míry ulehčil život jak přímo autistům, tak i jejich nejbližšímu okolí.

Bakalářská práce je složena z teoretické a následně praktické části. Teoretická část se zaměřuje na informace o strukturovaném učení a autistických rysech (poruchách autistického spektra), které jsou definovány v Mezinárodní klasifikaci nemocí (MKN-10). V této části se věnuji jednotlivým specifickým syndromům, například Rettův syndrom, Aspergerův syndrom, Hyperaktivní porucha sdružená s mentální retardací a stereotypními pohyby, Dětský autismus, Atypický autismus a Jiná dezintegrační porucha.

Praktická část se věnuje případu dítěte s poruchou autistického spektra, obsahuje praktické rady pro poradce a rodiče, jak pracovat s dětmi s PAS. Poslední částí bakalářské práce je seznam organizací a společností, na které se mohou rodiče dětí s PAS obrátit, ať už v případě diagnostiky, či při pomoci s péčí o dítě s touto diagnózou.

Přínosem mé bakalářské práce může být poskytnutí informací poradcům, kteří pracují s dětmi s PAS na základních školách. Přesto, že v dnešní době je již povědomí o autismu u široké veřejnosti velmi rozšířené, stále je nedostatek poradců, kteří jsou schopni s těmito dětmi efektivně a kvalitně pracovat. Práce těchto poradců je velmi obtížná a odpovědná, protože na základě jejich schopností a znalostí může být ovlivněn a předurčen další směr, kterým se dítě bude v životě ubírat.

Seznam použitých zdrojů

Knižní zdroje

BAZALOVÁ, Barbora. Poruchy autistického spektra: teorie, výzkum, zahraniční zkušenosti. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5781-4.

BEYER, Jannik a Lone GAMMELTOFT. Autismus a hra: příprava herních aktivit pro děti s autismem. Praha: Portál, 2006. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-736-7157-3.

ČADILOVÁ, Věra a Zuzana ŽAMPACHOVÁ. Strukturované učení: vzdělávání dětí s autismem a jinými vývojovými poruchami. Praha: Portál, 2008. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 978-80-7367-475-5.

ČADILOVÁ, Věra a Zuzana ŽAMPACHOVÁ. Metodika práce asistenta pedagoga se žákem s poruchami autistického spektra. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3377-6.

ČADILOVÁ, Věra a Zuzana ŽAMPACHOVÁ. Edukačně-hodnotící profil dítěte s poruchou autistického spektra. 4. vydání. Praha: Pasparta, 2015. ISBN 978-80-905993-6-9.

HOWLIN, Patricia. Autismus u dospívajících a dospělých: cesta k soběstačnosti. Praha: Portál, 2005. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-736-7041-0.

HRDLIČKA, Michal a Vladimír KOMÁREK, ed. Dětský autismus: přehled současných poznatků. 2., dopl. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0686-6.

NOVOTNÝ, Radomír a Miroslav VOCILKA. Sborník 1. národní konference s mezinárodní účastí na téma autismus konané dne 12. června 1993 v Praze. Praha: Septima, 1994. ISBN 80-858-0117-5.

PÁLOVÁ, Helena. Děti s autismem v české škole: (metodická příručka pro učitele). Frýdlant: Mateřské centrum pro děti s postižením, 2011. ISBN 978-80-7395-372-0.

PATRICK, Nancy J. Rozvíjení sociálních dovedností lidí s poruchami autistického spektra: typy a strategie pro každodenní život. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-867-8.

RICHMAN, Shira. Výchova dětí s autismem: aplikovaná behaviorální analýza. Vydání třetí. Praha: Portál, 2015. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 978-80-262-0984-3.

STRAUSSOVÁ, Romana a Monika KNOTKOVÁ. Průvodce rodičů dětí s poruchou autistického spektra: jak začít a proč. Praha: Portál, 2011. Rádci pro zdraví. ISBN 978-80-262-0002-4.

ŠPORCLOVÁ, Veronika. Autismus od A do Z. Praha: Pasparta, 2018. ISBN 978-80-88163-98-5.

THOROVÁ, Kateřina. Poruchy autistického spektra. Rozšířené a přepracované vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0768-9.

VILÁŠKOVÁ, Dagmar. Strukturované učení pro žáky s autismem: (s přihlédnutím k postižení zraku a mentální retardaci). Praha: Septima, 2006. ISBN 80-721-6233-0.

Internetové zdroje

AUTISTIK [online]. Copyright © 2019 eStránky.cz [cit. 22.02.2019]. Dostupné z: <http://www.autistik.eu/>

Co je skutečně autismus. Duše za sklem [dokumentární film] produkce a režie APLA Praha, Simona Votyová, Denny Ellis. Česká republika, 2016. V digitalizované podobě dostupný prostřednictvím YouTube z: <https://www.youtube.com/watch?v=jtaSfk0Yvyc&t=39s>

Homepage - Paspoint - podporujeme lidi s autismem . Homepage - Paspoint - podporujeme lidi s autismem [online]. Dostupné z: <https://www.paspoint.cz/>

MKN Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů | ÚZIS ČR. ÚZIS ČR | Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR [online]. Copyright © World Health Organization 2016 [cit. 20.03.2019]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/katalog/klasifikace/mkn>

Národní ústav pro autismus, z.ú. | NAUTIS. [online]. Copyright © Copyright 2019. All rights reserved. [cit. 22.02.2019]. Dostupné z: <https://nautis.cz/cz>

Portál o autismu - Organizace - APLA Praha, Střední Čechy, o.s.. Portál o autismu - Domů [online]. Dostupné z: <http://www.autismus.cz/organizace/99.html>

Rain Man – Sdružení rodičů a přátel dětí s autismem. Rain Man – Sdružení rodičů a přátel dětí s autismem [online]. Copyright © Rain [cit. 22.02.2019]. Dostupné z: <http://www.rain-man.cz/>

Stanford-Binetův test inteligence – Wikisofia. [online]. Copyright © 2013 ISSN [cit. 02.03.2019]. Dostupné z: https://wikisofia.cz/wiki/Stanford-Binet%C5%AFv_test_inteligence

Základní doporučení a strategie při práci s PAS | Abc o.p.s. - Autismus bez cenzury. Úvod | Abc o.p.s. - Autismus bez cenzury [online]. Dostupné z: <http://www.autistickedite.cz/doporuceni>

Seznam tabulek a obrázků

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: BAZALOVÁ, Barbora. Poruchy autistického spektra: teorie, výzkum, zahraniční zkušenosti. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5781-4.

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: THOROVÁ, Kateřina. Poruchy autistického spektra. Rozšířené a přepracované vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0768-9.

Obrázek č. 2: Komunikační kartičky - piktogramy, Činnosti - slovesa, 30 ks. Komunikační kartičky - piktogramy, Činnosti - slovesa, 30 ks Sada komunikačních k... | WORK | Pinte... *Pinterest* [online]. Dostupné z: <https://cz.pinterest.com/pin/244249979774501890/>

Obrázek č. 3: Pexesa - Sisa Stipa - Picasa Albums Web | škola | *Pinterest* | Education, Classroom and Montessori. *Pinterest* [online]. Dostupné z: <https://www.pinterest.com/pin/538672805408191297/>